

מבוא למורה

ממספר התלונות שהוגשו ליחידה במהלך השנה הקודמת. ביחידה מייחסים את העלייה הדרמטית במספר התלונות, בין היתר, להשלכות הבריאותיות והחברתיות של התפרצות נגיף הקורונה. 27% מהאירועים המדווחים היו בגין אירועי גזענות נגד יוצאי אתיופיה, 27% בגין אירועי הפליה נגד אנשים ונשים מהחברה הערבית, 19% בגין אירועי הפליה נגד חרדים, 7% מהאירועים נגד יוצאי ברית המועצות לשעבר ו-20% נגד אחרים.² דו"ח האגודה למען הלהט"ב לשנת 2020 מצביע על עלייה של 27% לעומת השנה החולפת בדיווחים על גילויי אפליה, שנאה או פגיעה על רקע זהות מגדרית או נטייה מינית. לפי הדו"ח, בכל שלוש שעות בממוצע מדווח לאגודה על אירוע להט"ב בפובי.³

מגמות אלה מחייבות את כולנו לפעול כדי למגר את הגזענות. בדו"ח מבקר המדינה משנת 2016 נכתב: "בידי המדינה אמצעים רבים למיגור תופעות קשות אלה. אולם האמצעי החשוב והיעיל מכולם הוא חינוך... קשה להפריז בחשיבותו של החינוך ובמקומה המרכזי של מערכת החינוך במיגור השנאה והגזענות, תוך חתירה לחיים משותפים בחברה הישראלית המקוטבת". חינוך נגד גזענות משמעותו, למעשה, חינוך לערכי דמוקרטיה ושוויון, לרוב תרבותיות ולסובלנות – חינוך לזכויות אדם. מובן, כי הוא אינו מתמצה ביום אחד, ולא יכול להסתכם בפעולה חד-פעמית, אלא שהוא כרוך בתהליך יומיומי ומתמשך, סיוזיפי לעיתים, כחלק בלתי נפרד מכל מעשה חינוכי בכיתה, בחינוך החברתי ובאקלים הבית ספרי בכלל.

השנה, כדי להפיץ מסר של מאבק בגזענות לעשרות ומאות אלפי ילדים וילדות, פנינו מטעם מחלקת החינוך של האגודה לזכויות האזרח ליוצרים/ות וליוטיוברים/ות בחברה היהודית

² דוח היחידה הממשלתית לתיאום המאבק בגזענות 2020. באתר היחידה.
³ דו"ח מצב הלהט"ב בפוביה #8, האגודה למען הלהט"ב בישראל.

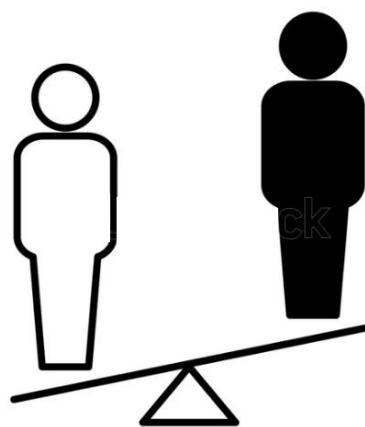
היום הבינלאומי לביעור האפליה הגזעית, החל מדי שנה ב-21 למרץ, נועד להעלות את הנושא לראש סדר היום העולמי ולעודד פעולות של מדינות, קבוצות ויחידים למיגור תופעת הגזענות. יום זה מזמן לנו הזדמנות להעלות את המאבק בגזענות למודעות גם במערכת החינוך ולקיים שיח בנושא זה עם תלמידים ותלמידות בכל הגילאים.

תופעות של גזענות מתרחשות בישראל באופן יומיומי בכל המרחבים הציבוריים: ברחוב, בתקשורת, בפוליטיקה, ברשתות חברתיות, במוסדות ציבוריים שונים וגם במערכת החינוך. הגזענות מסכנת את קיומה של החברה הדמוקרטית, כיוון שהיא פוגעת בכבוד האדם ובשוויון בין בני האדם. היא אורבת לכולנו במצבים של מפגש עם השונים מאיתנו, ובמיוחד במצבים שבהם יחסי הכוח בין הקבוצות השונות בחברה אינם שוויוניים.

מחקרים וסקרים מהשנים האחרונות מלמדים כי החברה בישראל נגועה בגזענות עמוקה, שבאה לידי ביטוי בהתבטאויות ופרסומים גזעניים במרחב הציבורי ובתקשורת ומובילה לתופעות של אפליה בדיוור, בתעסוקה, בקבלת שירותים, במשטרה ובחינוך, כמו גם בהדרה, מקרי אלימות קשים ואף פשעי שנאה. מחקר מקיף שנערך לאחרונה על ידי מרכז אקורד באוניברסיטה העברית מראה כי בני נוער רבים בישראל מביעים תפיסה סטריאוטיפית, רגשות שליליים קשים ורצון מועט להיות בקשר עם קבוצות אחרות. התמונה שמשרטט המחקר מלמדת על היעדר סובלנות, שנאה ודחייה של מי שבני הנוער מזהים כשונים מהם.¹ לפי הדו"ח השנתי של היחידה הממשלתית במשרד המשפטים לתיאום המאבק בגזענות, במהלך 2020 נרשם מספר שיא של תלונות בגין אירועי גזענות, יותר מפי 3

¹ מדד השותפות בקרב בני נוער בישראל באתר מרכז אקורד – פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי.

ובחברה הערבית, וביקשנו מהם להירתם לפרויקט רשת ליום הבינלאומי למאבק בגזענות. אל מול תכנים פוגעניים, גזעניים ומסיתים המופצים תדיר ברשתות החברתיות, בחרנו לגייס את המשפיענים והמשפיעניות הללו על מנת שיפיצו מסרים ברורים נגד גזענות, על כל מופעה. הסרטונים יעלו בערוצים שלהם/ן ביוטיוב ובאינסטגרם, במטרה להעלות את המודעות בקרב ילדים ובני נוער לתופעות של גזענות ואפליה ולקרוא להם לצאת נגדן ולנהוג אחרת.

בחלקו האחרון של מערך הפעילות מצורפים קישורים לסרטונים – התלמידים והתלמידות בוודאי מכירים את הדמויות הפועלות – הזמינו אותם לצפות ואם ירצו אף לשתף את הסרטונים ברשתות החברתיות.

אנו מזמינות אתכם/ן לעשות שימוש במערך השיעור המוצע ובמצגת הנלווית לו כדי להכיר לתלמידים ולתלמידות את המושג גזענות ואת משמעויותיו, להעלות את מודעותם לתופעות של אפליה גזענית בבית הספר ובחברה בכללותה, ולעורר דיון חינוכי על חשיבות ההירתמות למאבק בגזענות. את המערך ניתן להעביר באופן מקוון בזום, או פנים אל פנים בכיתה. הוא מתאים לעבודה עם ילדים וילדות במסגרות החינוך הפורמליות והלא פורמליות, ויכול לשמש לגילאי יסודי ועל-יסודי, בהתאמה של רמת השיח לגיל המשתתפים.

בקישור כאן תוכלו למצוא הצעות לפעילויות המשך לשיעורים נוספים, בנושא אפליה גזעית ופריווילגיות חברתיות.

בברכה,

צוות מחלקת החינוך, האגודה לזכויות האזרח.

מעריך שיעור

דגשים אמורה:

אסיפה אלוויית גזעניות כבינה ואליגים אל דיונים סוגיה זו
אזורים אלו קשים עבור גלמדים הנמנים עם קבוצה
המהווה יחד אצלנו, כמו אמש קבוצות אלו בשרא.
יש אנוך את השיא ברגישות, ובידג הצורך אפילו באג הדרכים
הבאור:

- ❖ להפוך את הסיפור לדיון כללי יותר, ובכך לגרום שהזקוקים לא יופנו רק לתלמיד או תלמידה מסוימים בקבוצה או לקבוצה אחת מסוימת.
- ❖ יש לחזק תלמידים/ות על האומץ לספר את סיפורם, ולדאוג שאף אחד בכיתה לא ינסה להתווכח או להכחיש חוויות של גזענות שחוו אחרים.
- ❖ כל דיון צריך להיעשות מתוך הבנה כי לתופעת הגזענות יש השפעות אישיות וחברתיות שפעמים רבות תלמידות ותלמידים, בוודאי בגיל צעיר, לא בהכרח מודעים אליהן.
- ❖ כדאי לדון בדרכי פעולה אפשריות במקרים של גילוי גזענות תוך הצבעה על כך שאלו סיטואציות שעשויות לבלבל אותנו, צעירים ומבוגרים כאחד, כיוון שלא תמיד ידוע לנו כיצד לנהוג מולה. גזענות יכולה בין היתר להיות גם מופע של אלימות והיא בעיה חברתית; היא רחבה יותר מאשר ריב נקודתי. לכן עלינו לטפל בה בכלים חברתיים וחינוכיים ולא רק בכלים הרתעתיים. כך, לדוגמה, ניתן לברר כיצד אנחנו ככיתה, כתלמידות ותלמידים, יכולים לפעול יחד כדי לדאוג שזה לא יקרה בינינו.

משך השיעור: 45 דקות

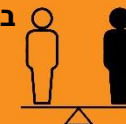
מתאים לגילאי יסודי בוגר / על-יסודי (בהתאמה של רמת השיח לגיל התלמידות והתלמידים).

מטרות:

- ❖ התלמידות והתלמידים יכירו את המושג גזענות.
- ❖ התלמידות והתלמידים ישימו לב לגילויי גזענות בכיתה, בבית הספר וברשתות החברתיות ויהיו מודעים לתופעות של גזענות בחברה בישראל.
- ❖ התלמידות והתלמידים יראו בגזענות תופעה שלילית שגם הם יכולים לצאת כנגדה ואף לפעול למניעתה.

היום הבינלאומי למאבק בגזענות 21.3

לקראת היום הבינלאומי למאבק בגזענות
עיצבנו שקופית רקע מיוחדת, בצבעים
שונים, המתאימה לשיעור מקוון בזום.
בקישור זה תוכלו להוריד את השקופיות,
לשימושכם. ניתן לשלוח מראש את
השקופיות הצבעוניות הללו לתלמידות
ולתלמידים ולהציע גם להם להשתמש
בהן כתמונת רקע בזום במהלך
השיעור.

סיפור מוחות

אפשרות ראשונה: ניתן להשתמש ב**פאדלט** (יש להכין מראש לוח שיתופי מקוון) - התלמידים והתלמידים יוסיפו "פתקים" על גבי הלוח.

אפשרות שלישית: נציג לתלמידים/ות קישור ליצירת **ענן מילים שיתופי**, למשל באמצעות ה-mentimeter (את הקישור לענן המילים יש להכין מבעוד מועד). כל תלמידה ותלמיד יכניסו בקישור את המילה שעליה הם חושבים כשהם שומעים את המילה גזענות, ובתוך כך תתמלא תמונת ענן המילים הכיתתי.

כך נראה ענן מילים לדוגמה:

- נקיים דיון על בסיס הסקר / סיעור המוחות** - ניתן לבחור מבין השאלות המוצעות להלן (בהתאמה לגיל הילדים):

- ❖ למה בחרתם/ן את המילים הללו?
- ❖ האם שמעתם/ן על המילה/מושג גזענות לפני כן? באילו הזדמנויות?
- ❖ מה לדעתכם/ן פירוש המושג גזענות?
- ❖ מהי מחשבה גזענית? מהי אמירה גזענית? מהי התנהגות גזענית?
- ❖ האם תוכלו לתת דוגמה להתבטאויות גזעניות ששמעתם/ן והפריעו לכם/ן? (אפשר גם מבלי לציין מי אמר/ה את הדברים ולמי).
- ❖ באיזה מובן ההתבטאויות הללו היו גזעניות? מדוע הן לא היו מקובלות עליכם? ומי נפגע מהן?
- ❖ האם יש אמירות גזעניות גם בכיתה או בבית הספר שלנו? איך לדעתכם, מרגישים ילדות וילדים שחוו אמירות גזעניות?
- ❖ האם נתקלתם/ן בהתבטאויות גזעניות ברשתות החברתיות? האם הרגשתם/ן שאתם/ן יכולים לעשות משהו בנדון?

הדיון יתגל
מרחק הידע של
הגלמידיים/ות,
ובתגאם אלויה,
(שלים את הידע
החסר באמצעות
הסבר של המושג
לעצנות ופירושו
בשפה מוגמלת
ומובנת.

באגרי שלנו גולא
 אלאזא הרגה נוספא
 אלא גולפא היגאנא
 וההגאנאדא
 הגאנאנאנאנא
 אלא גולפאנא
 גולפאנא, אלאנא
 וההגאנאנא
 הגאנאנא.

הגדרות עדכניות למונח "גזענות", אינן שמות דגש רק על תחושת עליונותם של פרטים וקבוצות על בסיס צבע עור, מוצא וכדומה, כי אם גם על תחושת עליונותם של אלה על פני פרטים וקבוצות אחרות בחברה אשר להם מאפיינים תרבותיים וחברתיים משותפים כמו השתייכות ללאום, דת, קבוצה אתנית וכו'.

לפיכך, ההגדרה ההולמת כיום לתופעת הגזענות כיום אינה מתייחסת רק לביטוי הצר של גזענות הנוגע למאפיינים הביולוגיים, אלא לכל רעיון שבבסיסו עליונות ודיכוי של פרטים או קבוצות בחברה על בסיס הבדלים תרבותיים וחברתיים.

בשנת 1966 עוגנה באו"ם האמנה הבינלאומית בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית. אפליה גזעית על פי הגדרתה באמנה היא "כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המיוסדים על נימוקי גזע, צבע, יחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בה כדי לסכן את ההכרה, ההנאה והשימוש, או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש, על בסיס שווה, של זכויות וחירויות היסוד בחיים המדיניים, הכלכליים, החברתיים, התרבותיים, או בכל תחום אחר בחיי הציבור".

נציג את ההגדרה של גזענות (על פי פרופ' יהודה שנהב):

"ייחוס של נחיתות לאדם או לקבוצה, על בסיס של תכונות סטריאוטיפיות שמוסכחות בשפה ביולוגית, חברתית או תרבותית. בשיח גזעני נתפסות תכונות אלו כנחותות, כבלתי משתנות וכמהותיות לאותה הקבוצה".

מה עושה הגזענות?

- ❖ הכללה - אמירה גורפת על כל חברי/ות הקבוצה.
- ❖ ייחוס תכונות מהותניות לכל קבוצה והצגתן כנתונים טבעיים שאינם ניתנים לשינוי.
- ❖ יצירת היררכיה בין קבוצות: טיפוח תחושת עליונות / נחיתות.
- ❖ שיטה לחלוקת כוח, ערך, ונגישות למשאבים.
- ❖ הענקת יתרון (פריבילגיה) לאנשים מסוימים, וחיסרון לאנשים אחרים, על בסיס שייכות לקבוצה כלשהי.

נסביר: הכוונה היא כאשר אנו מתייחסות ומתייחסים אל אדם או אל קבוצה כלשהי (או כאשר מישהו מתייחס אלינו) כנחותים או טובים פחות מאחרים - בגלל תכונות שקשורות לאיך שאנחנו נראים, או בגלל המקום שממנו אנחנו או ההורים או הסבים שלנו הגיעו, או לפי הקבוצה שאנחנו חלק ממנה (למשל 'ערבים', 'רוסים', 'יוצאי אתיופיה', 'כהי עור', 'בעלי מוגבלויות', וכן הלאה).

נשאל: האם אתן ואתם מכירים דוגמאות לקבוצות שאנחנו או אחרים משתייכים אליהן, ויש החושבים שלקבוצה זו תכונות אופי משותפות?

ונפרש: ההתייחסות הזו, שמחברת בין תכונה או השתייכות כלשהי לבין תכונות מסוימות, נקראת "סטריאוטיפ"; וכאשר היא משמשת כסיבה ליחס רע, אפליה ואללימות, או אפילו התעלמות, זה נקרא גזענות.

קישור לסרטונים

אפשר לצפות
באג הסרטונים
יחד בנית, ו/או
אשר לאידיה
ואידיה אג
הקישורים כדי
שיוכלו לצפות
באיזה סרטון
אצפא.

* מתאים לגיל תיכון

קישור לסרטון של יוסי צברי

קישור לסרטון של לאנה מיינרט

קישור לסרטון של ארי מרזוק - מקריטה

קישור לסרטון של תום טרגר

לאחר הצפייה נשאל את התלמידות והתלמידים: לאיזה מסר הכי התחברתם? מדוע חשוב, לדעתכן/ם, שדמויות מוכרות לילדים ולנוער מעבירות מסרים של מאבק בגזענות?

חלק ב' ממשכנים למשימה

כעת נבקש:

- ❖ היזכרו באמירה, תופעה גזענית או בגילוי גזענות שנתקלתם בהם בבית הספר, בקהילה, ברשת החברתית או מדוגמאות שעלו היום בשיעור.
- ❖ בררו עם עצמכם, כיצד אתם מרגישים ביחס לביטויי הגזענות הללו?
- ❖ חשבו והציעו רעיונות - מה כל אחד ואחת מאיתנו יכול/ה לעשות כדי לתרום למאבק בגזענות?

לגילאים הצעירים

⇐ הכינו כרזה שבאמצעותה תמחישו - בכתב או בצורה אחרת - כיצד אפשר לפעול למניעת גזענות (למשל כללים חשובים שכדאי לשמור עליהם, מסר שתוצו להעביר וכו').

לגילאים הבוגרים

⇐ נסחו פוסט הקורא או מעודד לפעול למניעת גזענות.
⇐ בהשראת הסרטונים בהם צפינו קודם, ניתן להכין סרטון ולשתף בכיתה.

אם השיעור מתקיים
בכיף, מומלץ
לעודד בקבוצות.

סיכום ורפלקציה

נבקש מהתלמידים והתלמידות לענות על אחת מהשאלות הבאות. את התשובות אפשר לכתוב על גבי פאדלט (לוח שיתופי מקוון) או לומר בעל פה.

- ❖ האם למדתם/ן משהו חדש שלא ידעתם/ן לגבי תופעת הגזענות מהשיעור?
- ❖ ציינו דבר אחד שעניין או סקרן אתכם/ן במיוחד בשיעור.
- ❖ האם היה דבר שהרגיז אתכם/ן או שהיה לכם/ן קשה לשמוע עליו או לדבר עליו בשיעור?
- ❖ מה אתם/ן לוקחים/ות כצידה לדרך משיעור זה?

